

Лит.: Теодорович Н.И. Волынская духовная семинария. Пochaев. 1901. С. 845–846, 867; Постійна комісія УАН–ВУАН для складання Біографічного словника діячів України. 1918–1933: Документи. Матеріали. Дослідження / авт.-впоряд. С.М. Ляшко. К., 2003. С. 328; ІР НБУВ. Ф.Х. Спр. 5348. Арк. 1, 2; Спр. 5221. Арк. 1, 2.

Архіви: ІР НБУВ. Ф. Х. Спр. 5348. 5221.

Н.І. Любошець

ВЯЗЬМІТІНА Марія Іванівна (22.04.1896, с. Кривополеринці Бердичевського пов., нині Київської обл.–03.04.1994, Київ) — мистецтвознавець, археолог, музейний працівник, бібліотекар.

Н. в збідній шляхетній родині службовців. Із золотою медаллю закінчила Фундуклеївську жіночу гімназію (1916) та слов'яно-руське відділення історико-філологічного ф-ту Київських Вищих жіночих курсів (1916–22) зі ступенем кандидата філологічних наук. Навчалася на мистецтвознавчому відділенні Київського Археологічного ін-ту (1923–24). Учениця Д.М. Шербаківського, В.М. Зуммера, О.П. Новицького. Дійсний член гуртка молоді «Studio», що існував при Кабінеті Українського мистецтва ВУАН і плідно досліджував історію українського мистецтва. Після трагічного відходу з життя Д.М. Шербаківського (1927), В., слідом за С.О. Єфремовим, А.М. Лободою, О.П. Новицьким, О.В. Корчак-Чепурківським, Н.А. Коцюбинською, М.О. Новицькою, П.А. Киль-

женко, Є.Ю. Спаською та ін. науковцями підписала листа до редакції газети «Пролетарська правда» з вимогою провести слідство в справі його самогубства.

У 1927–29 — аспірантка при Музеї мистецтва ВУАН в Києві та відділі мистецтва Близького Сходу при науково-дослідній кафедрі мистецтв Харківській філії ВУАН (науковий керівник — президент ВУАК, академік О.П. Новицький). Досліджувала декоративно-ужиткове мистецтво ісламського Сходу (бронза, кераміка, дерево). Закінчила аспірантуру захистом роботи на звання наукового співробітника-мистецтвознавця.

У 1929 створила Відділ мистецтва Сходу при Харківському художньо-історичному музеї, а з 1930 очолила створений нею Відділ мистецтва Сходу при Музеї мистецтв ВУАН (нині — Музей мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків). Для поповнення фондів створених відділів та організації виставок брала участь в археологічних експедиціях до Середньої Азії, Кавказу, Криму. Ввела до наукового обігу матеріали декоративно-ужиткового мистецтва країн ісламського Сходу з відділів цих музеїв. У 1930–31 читала курс лекцій із історії мистецтв Близького Сходу в Київському художньому ін-ті, виступала з доповідями на засіданнях Семинару по мистецтву ісламу при секції Східного мистецтва науково-дослідної кафедри мистецтвознавства в Києві (1927), Керченської (1926) та Херсонської (1927) всесоюзних археологічних конференцій і Всесоюзному

з'їзді сходознавців в Харкові. Саме на конференціях в ній розгледіли майбутнього археолога — Максиміліан Волошин, митець, художник, поет, із яким в неї виникла міцна дружба, та відомий археолог-сходознавець М.Є. Массон, котрий згодом запросив її до своєї експедиції. Внесок В. в дослідження орієнтального мистецтва було оцінено запрошенням її як кандидата в дійсні члени V Міжнародного конгресу з іранської археології та мистецтва, що проходив в Ленінграді в 1935 .

У 1934 під час репресій і ліквідації гуманітарних установ ВУАН, В. було звинувачено в контрреволюційній діяльності, звільнено з роботи. Іншу сферу діяльності вона знайшла в бібліотечній справі. Після нетривалої роботи в бібліотечі Інституту геології та мінералогії, працювала в бібліотечі Київського будинку архітекторів (1936–41). Створення наукових бібліотечних фондів — внесок В. в бібліотечну справу цих установ. У 1941–43 під час окупації Києва німцями, вона разом із М.О. Новицькою зберігала від мародерів книжкові фонди зачиненої бібліотеки Київського ВН-ТУ ім. Т.Г. Шевченка, в 1944–48 створила фонди наукової бібліотеки Академії архітектури України, працюючи її директором.

Одночасно з роботою в бібліотеках, В. як археолог (за рахунок відпусток) впродовж 1937–40, 1946–49 досліджувала східні старожитності на теренах Туркменії (бактрійське городище Аортам, Нову Нісу — столицю Парфії). За дослідження бактрійсь-

ко-парфянських археологічних пам'яток В. отримала, захистивши дисертацію, вчений ступінь кандидата історичних наук (1947). У 1948–70 працювала в Інституті археології АН УРСР, досліджувала археологічні пам'ятки східних народів раннього залізного віку. Як вченим і польовим археологом, нею закладені міцні підвалини вивчення сарматської культури в Україні, зроблено вагомий внесок до вивчення пізньоскіфської культури на Нижньому Дніпрі.

Тв.: Ісламські збірки Харківського художньо-історичного музею (бронза, кераміка, дерево) // Мистецтвознавство. Зб. 1. Х., 1928. С. 129–145; Збірка інкрустованої ісламської бронзи Музею мистецтв УАН в Києві // Східний світ. 1928. № 5. С. 247–249; Мистецтво Сходу. Харків, 1929; Мистецтво країн ісламу (Каталог). К., 1930; Золота Балка. К., 1962. 238 с.; Золотобалковський могильник. К., 1972. 190 с.; Изучение сарматских племен степной Украины. КСИА. 1953. Вып. 2. С. 58–60; Ранние памятники скифского звериного стиля // СА. 1963. № 2. С. 158–170; Фракийские элементы в культуре населения городищ Нижнего Днепра // МИА. 1969. № 150. С. 119–134; *Вязьміна М.І.* Пам'ятки і культури сарматів. Пізньоскіфські городища Нижнього Дніпра // Археологія УРСР: В трьох томах. Т. II. К., 1971. С. 185–244.

Лит.: Корписова В.М. З історії київської інтелігенції ХХ ст. (до сторіччя народження М.І. Вязьмі-

тіної (22.04.1896–3.04.1994) // Мuzeйні читання. Матеріали наук. конф. Музею історичних коштуностей України — філіалу НМІУ. 17–18 грудня 1996 р. К., 1998. С. 8–11; *Мезенцева Г.* Дослідники археології України. Чернівці: Сіверянська думка, 1997. С. 111; *Korpusowa W.* Pamięci Marii Wiazmitiny — ukraińskiego badacza Sarmatów i Scytów // *Archeologia Polski Środkowo-wschodniej.* Lublin–Chelm–Zamosc, 1998. III. Р. 310–312; *Біленко Г.І.* До історії створення відділу Східного мистецтва Музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків // Матеріали науково-практичної конференції: Ханенківські читання. Вип. 5. К., 2003. С. 5–17.

В.М. Корпусова

КНЯГИНИЦЬКИЙ Йов (світське — Іван; бл. 1550, містечко Тисмениця, неподалік від сучасного Івано-Франківська—29.12.1621, с. Манява, нині Богородичанського р-ну Івано-Франківської обл.) — церковно-освітній діяч, письменник-полеміст.

Н. в шляхетній родині. Початковий освіту здобув в школі Унівського мон. (тепер Перемишлянський р-н Львівської обл.), потім навчався в Острозькій школі, де згодом і вчителював. У молодому віці двічі побував на горі Афон (Греція) як посланець князя К. Острозького, де прийняв чернецтво під іменем Іезикія. Загалом провів там 12 років в багатьох мон., вивчав чернече життя, поглиблював знання з мов, вправлявся в живописі. 1598

їздив із делегацією ченців в ролі провідника та перекладача до Києва та Москви. Вдруге відвідав Москву 1600. Після повернення з Афону на Галичину намагався запровадити його ідеали в українське церк. життя. Попервах жив в Унівському мон., де вдруге прийняв схиму під іменем Іова.

К. відомий як православний діяч, який віддав чимало зусиль для боротьби проти покатоличення України. Був засновником та реформатором низки мон.: реформував мон. в Уневі, Угорниках біля Отинії (1603 р.), мон. в Дермані. Брав участь в відновленні книгодрукування в Дермані, зокрема випустив «Октаї» (1603–1604).

К. 1606 заснував заснував Манявський Скит, відомий пізніше як «иноческа академия». Тут влосконалювали свої знання Ісає Балабан, Захарія Копистенський, Антоній Рудницький, Йосиф Бобрикович-Копоть, ігумен Почаївського мон. Петропій Гувевич-Воютинський.

Як письменник-полеміст К. відомий листуванням із Кирилом Транквіліоном-Ставровешьким та Іваном Вишенським. Детальний критичний аналіз праці Транквіліона «Зерцало богословія», а також короткого витягу з книги під назвою «Исповеданіє веры», зроблений К. (23.08.1619), історики літератури вважають чи не першою спробою української літературної критики.

Наприкінці життя К. за станом здоров'я склав ігуменство. Помер в Манявському Скиті. Похований 01.01.1622 в некрополі